

L I S A S E E

NEPAPRASTA
PEONĖS
MEILĖ

Iš anglų kalbos vertė
Antanina Banelytė

Sofoklis

VILNIUS, 2020

Skiriu Bobui Lumiui jo penkiasdešimties metų
darbo „Random House“ leidykloje proga.

1644 METAIS BAIGĖSI Mingų dinastija ir prasidėjo mandžiūrų vadovaujama Čingų dinastija. Apie trisdešimt metų šalyje siautėjo sumaištis. Kai kurios moterys jėga buvo išvarytos iš namų, kitos iš jų išėjo savo noru. Daug moterų tapo poetėmis ir rašytojomis. Jų kūriniai buvo spausdinami. Išspausdinti ir meilės kankinamų netekėjusių merginų kūriniai, kurių išliko per dvidešimt.

Datos rašomos tradiciniu kinų stiliumi. Imperatorius Kangsi valdė nuo 1662 iki 1722 metų. Tang Sianzu opera „Bijūnų paviljonas“ pastatyta ir išspausdinta 1598-aisiais. Čen Tong (šiam romane Peonė) gimė apie 1649 metus, Tan Ze – apie 1656-uosius, o Sian Ji – apie 1671-uosius. 1694 metais pirmą kartą pasaulyje išspausdinta knyga „Trijų žmonių komentarai“ – pirmoji tokios rūšies knyga, kurią būtų galėjusios parašyti ir išspausdinti bet kurioje pasaulio šalyje gyvenančios moterys.

MEILĖS ŠALTINIS NEŽINOMAS, tačiau jis nuolat didėja. Gyvieji dėl meilės miršta. Mirusieji, veikiami jos jėgos, atgyja. Meilė nėra tikra, jei gyvas žmogus nenori dėl jos numirti arba jeigu ji negali atgaivinti mirusiojo. Ar sapnuose patiriama meilė – tik fantazija? Juk pasaulyje nestinga sapnuojančių įsimylėjęlių. Kūniška meilė skirta tiems, kurie neįsivaizduoja jos be lovos ir kurių jausmai tampa gilesni tik išėjus į pensiją.

Operos „Bijūnų paviljonas“ išanga,
Tang Sianzu, 1598

1 dalis

Sode

Pažaboti vėją

IKI MANO ŠEŠIOLIKTOJO GIMTADIENIO buvo likusios dvi dienos. Pabudau anksti. Tarnaitė tebemiegojo ant grindų, prie mano lovos kojūgalio. Turbūt reikėjo išbarti Gluosnį, bet aš to nepadariau, nes norėjau dar pabūti viena ir pasinerti į jaudulio bei laukimo bangas. Nuo tos dienos vakaro mūsų sode turėjo būti rodoma opera „Bijūnų paviljonas“. Labai mėgau šią operą. Turėjau net trylika išspausdintų jos libretų. Gulėdama lovoje skaitydavau apie mergaitę Liniang ir jos susapnuotą mylimąjį, jų nuotykius ir pagaliau švenčiamą pergalę. „Taigi tris vakarus, o svarbiausia – Dvigubo Septyneto dieną, septinto mėnesio septintą dieną, kai švenčiama įsimylėjėlių diena, kuri sutampa su mano gimimo diena, – aš iš tikrųjų *pamatysiu* operą, kurią paprastai mergaitėms ir moterims žiūrėti draudžiama. Mano tėvas į šventę pakvietė keletą šeimų. Bus varžybos ir pokylis. Tiesiog nuostabu“, – maščiau.

Gluosnis atsisėdo ir patrynė akis. Pamačiusi, kad į ją žiūriu, mergaitė greitai atsikėlė ir palinkėjo man viso ko geriausio. Kai po maudynių ji padėjo man apsirengti ilga, šviesaus violetinio šilko suknele, šukavo mano plaukus, pajutau kitokią jaudulio bangą. Žinojau, kad esu ypatinga, norėjau atrodyti ir elgtis tobulai.

Kiekviena mergaitė šešioliktosios gimimo dienos išvakarėse žino, jog yra graži. Pažvelgiau į veidrodį degdama noru tuo įsitikinti. Mano plaukai buvo juodi ir švelnūs lyg šilkas. Kai Gluosnis juos šukavo, kažkas nuvilnijo nuo viršugalvio iki pačios apačios. Mano akys – tarsi bambuko lapai, antakiai – atsargūs kaligrafo brūkštelėjimai teptuku, skruostai – blyškiai rausvi bijūnų žiedlapiai. Tėvas su motina manė, kad man labai tinka Peonės* vardas. Stengiausi kiek galėdama atrodyti taip, kad pateisčiau savo gražų vardą – mano lūpos buvo putnios ir švelnios, liemuo siauras, krūtys laukiančios sutuoktinio prisilietimo. Jaučiau savo vertę, tačiau žinojau, kad esu tokia pati, kaip visos penkiolikmetės, ir laikui bėgant mano grožis nuvys.

Tėvai mane dievino ir manimi rūpinosi, suteikė man puikų išsilavinimą. Gyvenau prabangiai, atskirai nuo kitų, kūriau gėlių puokštes, gražiai atrodžiau, dainavau. Tėvai manimi džiaugėsi. Naudojasi daugeliu privilegijų – net mano tarnaitė buvo rištomis kojomis. Vaikystėje tikėjau, jog susibūrimai mūsų namuose ir vaisės Dvigubo Septyneto dieną rengiamos mano garbei. Niekas nepastebėjo šios klaidos, nes visi labai mane mylėjo ir lepino. Giliai įkvėpiau, jaučiausi *laiminga*. „Juk rytoj mano paskutinė gimimo diena namuose prieš vestuves. Džiaugsiuos kiekviena jos minute“, – pamaniau.

Išėjau iš savo kambario Netekėjusių merginų salėje ir pasukau link Protėvių salės pagerbti savo senelės. Ilgai tam rengiausi, tačiau nusilenkiau paskubomis, nes nenorėjau pavėluoti pusryčių. Dėl savo rištų kojų negalėjau eiti taip greitai, kaip norėjau, bet pamačiusi tėvus, sėdinčius sodo paviljone, sulėtinau žingsnį. Pagalvoju: „Jei mama vėluoja, aš taip pat galiu pavėluoti.“

* *Peony* (angl.) – bijūnas. (Čia ir toliau – vert. past.)

– Netekėjusioms merginoms nedera lankytis viešose vietose, – išgirdau sakant motiną. – Man neramu ir dėl svainių. Juk žinai – nepritariu ekskursijoms, o atvesti pašalinių į šį spektaklį...

Jos balsas nutilo. Turbūt reikėjo paskubėti, bet opera man tiek daug reiškė, tad sustojau ir pasislėpiau už susivijusių kinitinės visterijos šakų, kad manęs nepamatytų.

– Čia – ne vieša vieta, – atsiliepė tėtis. – Tai ne atviras renginys, kuriame moterys, sėdėdamos tarp vyrų, užsitraukia nešlovę. Jūs pasislėpsite už širmos.

– Tačiau pastate bus pašalinių vyrų. Jie gali iš po širmos pamatyti mūsų kojines ir batelius, užuosti plaukų ir pudros kvapą. Be to, iš visų operų išrinkai kaip tik tokią, kokios netekėjusioms merginoms nieku gyvu negalima klausytis!

Mano motinos įsitikinimai ir elgesys buvo senamadiški. Po perversmo, kai žlugo Mingų dinastija ir mandžiūrų įsibrovėliai įsitvirtino valdžioje, šalyje kilo chaosas, dauguma visuomenės iškiliausių moterų džiugiai palikdavo namus, išplaukdavo kateriais, aprašydavo tai, ką pamatydavo, ir išspausdindavo. Motina anaipol nepateisino tokių dalykų. Ji liko ištikima buvusiai santvarkai, pasiaukojusi nuverstam Mingų imperatoriui ir uoliai laikėsi tradicijų. Dauguma Jangdzės deltoje gyvenusių moterų savaip suprato Keturias Vertybes: dorą, elgesį, kalbą ir darbą, o mano motina nuolat pabrėždavo jų svarbiausią reikšmę ir tikslą. „Visada laikyk liežuvį už dantų, – mėgdavo priminti ji man. – Jeigu reikia kalbėti, palauk tinkamos akimirkos. Nieko neįžeisk.“

Tokiomis temomis motina kalbėdavo karštai, nes pasiduodavo *qing* – jausmui, aistrai ir meilei. Kaip tik tokios jėgos vienija Visatą. Jos kyla iš širdies, sąžinės buveinės. Tėvas – priešingai – pakludavo *li* – šaltam sveikam protui ir kontroliuojamoms

emocijoms. Kai mama susirūpino, jog į operą ateis pašalinių žmonių, jis tik abejingai sušnarpštė.

– Kai pas mus lankosi mano Poezijos klubo nariai, tu nedejuoji.

– Kai jie čia ateina, mano dukters ir dukterėčių sode nebūna! Taigi nėra progų pasireikšti jų nepadorumui. Be to, ką pasakysi apie kitas šeimas, kurias pakvieteji?

– Juk pati žinai, kodėl jas pakviečiau, – netekęs kantrybės pasakė tėvas ir smarkiai nusispjovė. – Dabar man rūpi įgaliotinis Tanas. Daugiau su manimi dėl to nesiginčyk!

Nemačiau jų veidų, bet įsivaizdavau, kaip mama dėl jo staugaus griežtumo proveržio išbalo. Ji nieko neatsakė.

Motina valdė vidinę namų sritį. Ji visada tarp savo sijono klosčių slėpdavo kalstyto metalo žuvies pavidalo spynas, kuriomis prireikus užrakindavo duris ir nubausdavo suguloves. Tokios spynos, skirtos vidiniam naudojimui: saugoti maisto sandėliukams, užuolaidų audimo patalpoms ar kambariui, kuriame tarnai užstatydavo savo daiktus, kai jiems prireikdavo pinigų, būdavo gaminamos viename iš mūsų fabrikų. Motina tų daiktų niekada nepanaudojo netinkamai, tad nusipelnė didelės moterų, gyvenusių joms skirtame kambaryje, pagarbos ir dėkingumo. Tačiau kai susijaudindavo – kaip tąsyk – nervingai pirštais čiupinėdavo spyną. Po staigaus pykčio pliūpsnio tėtis pakeitė toną, nutaręs susitaikyti su mama. Jis taip elgdavosi dažnai.

– Niekas nepamatys mūsų dukters ar dukterėčių. Išsaugosime padorumą. Šiandien ypatinga proga. Tai sandėris ir aš privalau būti dosnus. Jei šį kartą atversime savo namų duris, galbūt netrukus daugybė kitų mums atvers savąsias.

– Daryk tai, kas, tavo nuomone, geriausia mūsų šeimai, – nusileido mama.

Pasinaudojau akimirka ir nuskuodžiau palei paviljoną. Nesupratau visko, ką kalbėjo tėvai, bet iš tikrųjų man tai nerūpėjo. Galvojau, jog svarbiausia, kad mūsų sode bus atliekama opera ir aš su pusseserėmis būsimė pirmos ją pamačiusios Hangčou miesto mergaitės. Žinoma, sėdėsime ne tarp vyrų, kaip sakė tėvas, o už širmų, kad niekas mūsų nematytų.

Mama atėjo į Pavasario paviljoną pusryčių kaip visada rami.

– Pernelyg greitai valgyti – blogo mergaičių išsiauklėjimo požymis, – metė pastabą ji man ir pusseserėms eidama pro mūsų stalą. – Kai persikelsite gyventi į vyrų namus, jūsų anytoms nepatiks, jei valgysite lyg alkani karpiai kūdroje – išsižiojusios iš nekantrumo. Turime pasirengti sutikti svečius.

Tad valgėme greitai, bet stengėmės atrodyti kaip išauklėtos jaunos damos.

Kai tik tarnai nuėmė indus, priėjau prie motinos.

– Ar galiu nueiti prie priekinių vartų? – paklausiau, nes norėjau sutikti svečius.

– Žinoma, galėsi nueiti, bet tik savo vestuvių dieną, – atsakė ji švelniai šypsodamasi, nes kvailai paklausiau.

Kantriai laukiau, kol pro pagrindines duris į svečių salę bus įnešti palankinai. Ten iš jų išlips svečiai ir, prieš įeidami į svarbiausią mūsų namų teritorijos dalį, išgers arbatos. Iš ten vyrai pasuks į Didžiosios elegancijos salę, kur juos priims mano tėvas, o moterys ateis į mūsų teritoriją, saugomą nuo vyrų akių.

Pagalčiau išgirdau linksmus artėjančių moterų balsus. Kai atvyko dvi mano motinos seserys su dukromis, prisiminiau, kad mano išvaizda, elgesys ir judesiai turi būti kuklūs. Paskui pasirodė dvi mano tetos seserys, o po jų – kelios mano tėvo draugų žmonos. Svarbiausia iš jų buvo ponija Tan, žmona to vyro, kurį tėvas paminėjo ginčydamasis su mama. (Mandžiūrai neseniai jam suteikė imperinių ritualų įgaliojimo titulą.) Ji buvo aukšta

ir labai liekna. Jos duktė Tan Ze smalsiai dairėsi aplinkui. Stai-ga mane apėmė pavydas, nes niekada nebuvo išvykusi iš Čen šeimos namų.

„Ar įgaliotinis Tanas dažnai išlydi savo dukterį pro šeimos vartus?“ – pagalvojau.

Pasibučiavome, apsikabinome, pasikeitėme dovanomis: šviežiomis figomis, Šaoksingo ryžių vyno ašotėliais, jazmino žiedelių arbata. Palydėjome moteris su dukterimis į jų kambarius. Jos išsikrovė daiktus, nusirengė kelioninius drabužius ir apsvilkė švariomis ilgomis suknelėmis. Vėl pasibučiavome ir apsikabi-nome. Ištryško ašaros. Pratrūkome juoktis. Tada nuėjome į Žy-dinčio lotoso salę, svarbiausią moterų susirinkimo vietą. Tos salės lubos buvo aukštos, paremtos apvaliais juodai nudažytais stulpais, jų forma – tarsi žuvies uodega. Vienoje pusėje langai ir išraižytos durys, išeinančios į vidinį sodą, kitoje – į lotosų sklidiną tvenkinį. Salės viduryje ant altoriaus stovėjo neaukšta širma ir vaza. Kai šiuos du žodžius „širma“ ir „vaza“ tardavome kartu, jie skambėdavo panašiai kaip žodis „saugus“. Taigi mes, moterys ir mergaitės, sėsdamos ant kėdžių jautėmės saugios.

Kai visos įsikūrėme, mano rištos kojos vos siekė vėsius akme-nines grindis. Apsižvalgiau. Jaučiausi patenkinta, kad kruopš-čiai pasirūpinau savo išvaizda, nes kitos moterys ir mergaitės buvo apsirengusios geriausios kokybės šilkinėmis suknelėmis, išsiuvinėtomis švelnių gėlių motyvais. Palyginau save su kito-mis mergaitėmis ir pamačiau, kad mano pusseserė Lotosas atro-do ypač gražiai. Iš tikrųjų ji visada gražiai atrodydavo. Visos ne-kantriai laukėme šventės, kuri turėjo netrukus prasidėti mūsų namuose. Net mano apskritaveidė pusseserė Raipstas atrodė daug malonesnė nei įprastai.

Tarnaitės išdėliojo mažus saldusių dubenėlius. Tada mano mo-tina paskelbė pirmą siuvinėjimo konkurso dalį, numatytą trims

dienoms. Ištiesėme ant stalo savo siuvinius. Motina juos apžiūrėjo, ieškodama sudėtingų piešinių ir tobulų dygsnių. Pamačiusi mano siuvinį, stengdamasi išsaugoti savo gerą vardą, pakomentavo:

– Mano duktė vis geriau siuvinėja. Matote, kaip ji išsiuvinėjo chrizantemas?

Paskui nutilo ir paklausė:

– Čia juk chrizantemos. Taip?

Linktelėjau galvą.

– Puikiai padirbėjai, – tarė ji ir švelniai pabučiavo mano kaklą, nors visoms buvo aišku, jog aš niekada nelaimėsiu konkurso.

Jaudinomės visą popietę gerdamos arbatą, dalyvaudamos konkurse, laukdamos vakaro. Mamos akys skroste skrodė salę – ji pastebėdavo viską: bėgiojančias mažas mergaites, kurias atidžiai sekė jų motinos, Ketvirtosios Tetos linguojančią koją, storiulę Raipstą, nuolat patempiančią žemyn veržiančią apykaklę. Kai mamos akys įsmigo į mane, sunėriau pirštus ir stengiausi sėdėti kiek galėdama ramiau, tačiau iš tikrųjų norėjau šokinėti, mojuoti rankomis ir iš džiaugsmo šaukti.

Mama sukosėjo. Kelios moterys pažvelgė į jos pusę, bet krizenimas nesiliovė. Mama vėl sukosėjo, pabarbeno pirštais per stalą ir pradėjo melodingu balsu pasakoti:

– Kartą kūdroje maudėsi septynios Virtuvės dievo* dukterys. Piemuo atgino prie vandens buivolus.

Išgirdusios kiekvienai mergaitei ir moteriai pažįstamos mėgstamos istorijos pirmąsias eilutes nuščiuvome. Linktelėjau mamai patvirtindama, kad ji labai išmintingai parinko istoriją mums nuraminti. Klausėmės, kaip begėdiškas piemuo pavogė gražiausios dukters Audėjos drabužius ir paliko ją nuogą kūdroje.

* Tikima, kad Virtuvės dievas visus metus stebi šeimos gyvenimą, o Naujųjų metų dieną iškeliauja pas Nefrito imperatorių, Dangaus valdovą, pranešti apie kiekvienos šeimos elgesį.

– Kai naktį miške atvėso, mergaitė neturėjo kito pasirinkimo, kaip tik nuogut nuogutėlė nueiti į piemens namus pasiimti savo drabužių, – pasakojo mama. – Audėja žinojo, jog gali išsaugoti savo gerą vardą tik ištekėdama už piemens. Kaip manote, kas buvo paskui?

– Jie įsimylėjo vienas kitą, – šaižiu balsu įsiterpė Tan Ze, ponios Tan duktė.

Tokio istorijos posūkio niekas nesitikėjo, nes net čia, mirtingų žmonių pasaulyje, tėvų ištekintos už vyrų dukterys retai patirdavo meilę – tad ką kalbėti apie nemirtingos būtybės ir paprasto žmogaus santuoką.

– Jie susilaukė daug vaikų, – tęsė Ze, – ir laimingai gyveno.

– Kol? – paklausė mano motina, laukdama atsakymo iš kitos mergaitės.

– Kol dievams ir deivėms nusibodo laukti mergaitės, iš debesų šilko audžiančios medžiagą jų drabužiams, – vėl atsiliepė Ze, nepaisydama namų šeimininkės noro.

– Jie norėjo, kad Audėja grįžtų.

Mama susiraukė. Tan Ze per daug įsijautė! Ji buvo maždaug devynerių metų. Prisiminusi, kaip mergaičiukė ėjo be niekieno pagalbos, pažvelgiau į jos kojas ir įsitikinau, kad jos buvo rišamos prieš dvejus metus. Pamaniau: „Gal ji gali pati vaikščioti todėl, kad yra labai guvi. Tačiau jos manieros...“

– Toliau, – liepė Ze. – Papasakokite dar!

Mama krūptelėjo ir toliau pasakojo istoriją taip, tarsi Keturios Vertybės nebūtų pažeistos.

– Dangaus karalienė parsivedė Audėją ir piemenį į savo buveinę, paėmė plaukų smeigtuką, nubrėžė Paukščių Taką, kad juos išskirtų ir Audėja neatitrauktų dėmesio nuo savo darbo, nes Dangaus karalienė turi būti gražiai apsirengusi. Tačiau Dvigubo Septyneto dieną deivė leidžia šarkoms savo sparnais

nutiesti į Žemę stebuklingą tiltą, kad abu įsimylėjęliai galėtų susitikti. Jeigu jūs, mergaitės, tris naktis nemiegosite nuo vidurnakčio iki aušros ir šviečiant mėnuliui sėdėsite pasislėpusios vynuogyne, išgirsite, kaip įsimylėjęliai išsiskirdami verkia.

Padvelkė romantika, mus užliejo šilti jausmai, tačiau visos žinojome, jog nė viena iš mūsų naktį nesislėps vynuogyne, net jeigu jis yra saugioje mūsų valdomos žemės vietoje. Man ši istorija nė kiek nepadėjo nusiraminti. Labai norėjau pamatyti „Bijūnų paviljoną“. „Kiek dar reikės laukti?“ – maščiau.

Kai atėjo metas pietauti Pavasario paviljone, moterys susibūrė į mažas grupes – seserys su seserimis, pusseserės su pusseserėmis. Tik ponija Tan su dukterimi buvo svetimos. Ze kles telėjo šalia manęs prie netekėjusių merginų stalo lyg būtų ne maža mergaitė, o greitai tapsianti nuotaka. Žinojau, kad mama džiaugsis, jei viešniai parodysiu dėmesį, tačiau netrukus pasigailėjau, kad tai padariau.

– Tėvas gali man nupirkti viską, ko tik įsigėsiu, – pasigyrė Ze duodama man ir visoms, kurios girdėjo, suprasti, kad jos šeima turtingesnė už Čen klaną.

Vos baigėme valgyti, lauke suskambo būgnai ir cimbolai, kviečiantys visus į sodą. Norėjau pasirodyti rafinuota ir iš salės išeiti lėtai, tačiau man nepavyko – prie durų atsidūriau pirmoji. Kai lėčiau iš Pavasario paviljono palei vidurinio tvenkinio kraštą ir Visada malonų paviljoną, žibintų šviesos mirgėjo. Žengiau pro Mėnulio vartus, už kurių kitapus buvo matyti bambukų giraitės, vazoniniai cimbidžiai ir meniškai nugenėtos šakos. Muzikai stiprėjant prisiverčiau sulėtinti žingsnį. Privalėjau saugotis, nes ne mūsų šeimos vyrai tą vakarą galėjo būti už sienos. Jei nors vienas iš jų pamatytų mane, nukentėtų mano reputacija. Tačiau laikytis atsargumo ir neskubėti nebuvo taip lengva, kaip